

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

(- verbi -)

Cím:

Régi házak - a régi Pesten

Forrás:

Magyarország

Rep.

(Hely)

1944. I. 10.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

728.3

Hely

Idő

1944

Személy

RÉGI HÁZAK - A RÉGI PESTEN

A nagyvárosok külseje szinte egyik évről a másikra olyan nagyot változik, hogy gyakran alig ismerünk rá azokra a területekre, amelyeket azelőtt láttunk. Képzeljük csak el, hogyan szédelegne a mult század pesti polgára, ha meglátná az öreg családi ház, vagy a kis barokk palota helyén, — ahol valamikor ő élt, — a mai márványportálos, öt, hatemeletes épületet, melynek pazar fénye, luxusa, kényelme ismeretlen volt mai formájában a mult embere előtt. Hogy talán boldogabbak voltak az emberek a bolthajtásos szobákban, az esti gyertyavilág, vagy lámpafény mellett, az más kérdés. Mindenesetre a világgal együtt az épületek és az építkezések formái is hihetetlen változáson mentek át s úgy véljük, nem lesz érdektelen pár percre visszatérni a multba, hogy rövid sétát tegyünk a régi Pest régi házai között...

Statistika a lakósokról

A város lakóainak első összeírása 1437-ben történt, amikor Zsigmond király székhelyét a magyar fővárosba kívánta áthelyezni, de az összeírás ekkor még csak Budára vonatkozott. Tudjuk, hogy pl.

1686-ban már 56.000 lakósa volt Budának az ostrom idején, 1780-ban 21.665, 1844-ben 30.788, 1869-ben pedig 70.000 s ez a szám 1900-ban már 115.637-re szökkent fel, hogy 1936-ban elérje a 249.052 számot.

Pest adataiból megtudjuk, hogy 1687-ben mindössze 34 háza volt és 204 lakósa, 1696-ban 244 ház és 1524 lakós, 1706-ban 379 ház 2653 lakós, 1716-ban 395 ház, 2765 lakóssal. Ezek a számok is bizonyítják, hogy a régi Pest Buda mellett tulajdonképpen jelentéktelen település-féle volt s mégis: fejlődés tekintetében mennyire túlnötte.

A XVIII. században az egyházi építkezéseken kívül (ekkoriban épült ugyanis több kápolna, templom, rendház) megindultak a világi építkezések is. A mult buvárai, mint a régi Pest egyik legszebb épületét említik meg Grassalkovich Antal Hatvani-utcai palotáját, mely a barokk építészet egyik legszebb alkotása volt. 1735-ben készült el a palota s bizony sok fúrat ösztönzött követésre. A példán felbuzdulva sorra építettek palotákat. Hogy a Hatvani-utcai Grassalkovich palota lebontásra került: nagy vesztesége az utóknak.

Barok emlékek

Pest városának Mayerhoffer András nevű kereskedőhöz s a palotában így 1845-ig a Grabovszky család lakott, 1888-ban pedig Kriszt Ferenc vendéglős vásárolta meg. A palota átalakításánál egy mérszerteg alatt falfestmény-részletre bukkantak, mely még az 1800-as évek elején készühetett. Ma söröző van a Kriszt-házban s a pesti polgár, amint betér délben egy pohár habzó italra e régi palotába, elmélázhat a multon, melynek egyik emlékeként a palota Piarista-utcai oldalán egy felirás az 1838-iki nagy árvízről beszél...

Pest városa tehát — mely az 1700-as években olyan szegény volt, hogy a krónika szerint az utcai világítással olyanformán takarékoskodtak, miszerint megtiltották a polgároknak az esti harangszó után az utcán való kószálást; mondván: ha nincs senki az utcán, minek a világítás? — a XVIII. század végén és a XIX. század elején rohamos fejlődésnek indult. A központi városház megszületése is a barokk-évtizedre esik. A házépítkezéseken kívül felépülnek az első gyárak, megnyílnak a kávéházak, 1852-ben 40 kávéház, 1855-ben 50 kávéház van már Pesten s egy városrész, mely ennyi kávéházzal rendelkezik, máris kezd igazi város jelleget kapni.

A Galamb-utca és a Piarista-utca sarkán még ma is áll egy épület, mely egyetlen emlék Pest barokk építkezéséből. Alapköveit ennek a palotának is még Mayerhoffer András rakta le, de mai formája már nem eredeti, hanem átalakított. Az átalakítás alkalmával több okirat, levél került napvilágra s ezek az emlékek elárulnak egyet-mást a palota történetéről. Ezek szerint a török felszabadulás után egy polgári kereskedő háza állott ezen a helyen, akitől Péterfy János vásárolta meg, majd lebontatta s palotát építtetett helyébe. Halála után a palotát özvegye örökölte, 1800-ban pedig Mazinea Konstantin görög kereskedő a tulajdonos, ki nek özvegye férjhez ment egy Grabovszky

Királyi szépítő bizottság

Az 1800-as évek kezdetén a palatinus elnökletével királyi szépítő bizottság lép működésbe és célja: „Verschönerung der Stadt Pest soll anfangen werden”. A tanácsban művészek, mérnökök, városi tanácsnokok, tehetősebb polgárok foglalnak helyet, valamint Hild János építőművész, aki városszépítési terveiben utcaszabályozást, csatornázást, a Dunapart befásítását, a parti épületek egyvonalba helyezését, új templomot és sétateret vázolt fel s ezzel alapjaiban készítette el a mai Pest vázlatát. Halála után fia lépett atyja örökébe s folytatta munkáját, az ő idejében épült ki mind róhamosabb tempóban a Nádor-utca, Sas-utca, Bálvány-utca. De Pest városának empire emlékeiből igen kevés maradt ránk és nagyon sok épület — így 1900-ban a régi városháza is — eltűnt a Dunapartról.

Egy régi pesti kalauz az 1855—1860-as években sétára viszi a városban az olvasót és megemlékeztet taláunk benne a régi híres Orczy-házról is, mely „a Király-utca szegletén áll 29 ablakkal egysorban a Király-utcára s ugyanannyival az Országútra néz, udvarainak egyikében van az izraeliták temploma, a Király-utcában pedig, mely emberektől folytonosan el van özönölve, feltűnő a kávé-, sör- és borházak száma.”

A krónikás ma nagyot bámulna, ha meglátná az Orczy-ház helyére épült palotát s csodálkozhatna azon, hogy a Király-utca még ma is „el van özönölve...”

Az 1851. évi összeírás szerint Pestnek már 106.379 lakosa van és 5450 háza, sok szállodája. Így a Belvárosban található az Angol Királyné, a Vadászskúrt, a Fehér Hajó, az Arany Sas; a Lipótvárosban pedig 4 szálló áll a vendégek rendelkezésére; de a Kerepesi-úton, a József- és Ferencvárosban is mindinkább szaporodik a fogadók száma.

Pesti sétá

A pesti kalauz ezután sétáját folytatva megemlíti a görög templom keleti fényű belsejét, a Kegyesrendiek kollégiumát, a városházát, melynek tornyáról látható az egész város, megemlékezik a Párisi-utca kapuzatáról, a ferenczi szerzetesek templomáról, majd az egyetemi könyvtárról s arról a húszablakos homlokzatú, emeletes házról, amelyben hajdan a m. kir. Kúria székelt.

„A pesti sétá során, említést érdemel még a Redute-kávéház, melynek Duna felőli részében azelőtt a gyönyörű redutetere, a piac felőliben pedig a nagy Német Színház volt, de ez 1847 február elején lángok martalékává lőn”, — mondja a kalauz.

Nem érdektelen megemlékezni a középületekről sem, így az Akadémia építkezéséről, amely 1862-ben kezdődött egy millió és kétszázezer forintos költségvetéssel. Két esztendeig tartott az épület befejezése és 1864-ben került leleplezésre Széchenyi 12 méter magas szobra, 1894-ben pedig Holló Barnabás domborművét helyezték el az Akadémia falában, amely azt a jelenetet örökíti meg, amikor Széchenyi felajánlja a 60.00 forintot az Akadémiára.

1862-ben adta be Reitter Ferenc mérnök a helytartótanácshoz csatorna-tervét, mely azután hosszú évek huza-vonája után lehetővé tette a Nagykörút megépítését. 1872-ben épült fel a Nagykörúton az első öt új ház, 1895 végén már a Nagykörút vonalán 221 ház állott és 1896-ban a milleneum idejében adta át a Közmunkatanács a Nagykörutat a városnak.

A XIX. századra — 1885. esztendőre esik az Országház építése is, illetve ekkor történt meg az ünnepélyes „kapavágás”. Tudjuk, hogy a rendek 1848-ig Pozsonyban tartották üléseiket, majd Pestre költözve a Sándor-utcában találtak hajlékot, míg végül 1880-ban iktatták be azt a törvény-

cikket, mely elrendelte az országgyűlés mindkét házát befogadó palota építését. Az Országház új-gótikus stílusban épült fel s a tervek magyarázata szerint a „palota külsején is kifejezésre jut az alapvető gondolat: a törvényhozás két háza egy-egy a nagy munkában”.

A Lánchíd elkészülte után — az építés 1839-től 1849-ig tartott — megnyílt 1855-ben az Alagút is, melynek keresztülvitelére Széchenyi István gróf már 1845-ben létrehozott egy társaságot, azonban a kivitelezésre csak 1853-ban kerülhetett sor, amikor megalakult az Alagútépítő Társaság. Clark Ádámot, a Lánchíd-építőjét bízták meg a munkával, aki az Alagutat a Lánchíd egyenes folytatásaként tervezte. Két oldalon kezdtek meg egyszerre a fúrást és 1854 márciusában találkoztak a munkások. Éjjel-nappal 200 munkás dolgozott, az építkezési költségek tetemes összegre ruhtak s hogy valamit e nagy összegből megtakarítsanak, úgy vélték elérni, hogy az Alagút két vége felé enyhén alacsonyodik. A pénz azonban így sem volt elég s bár a két nyílás építészeti ki-képzésénél faragott, egyiptomi oszlopfeket kívántak elhelyezni, kénytelenek voltak megelégedni a sima dor-oszlopokkal.

A régi Pest műemlékeiről, házairól, palotáiról rövid ismertetés keretében lehetetlen volna beszámolni, s kis pesti sétá mindenestire felelevenít bennünk olyan adatokat és emlékeket, melyekről a hálátlan utókor kezd nagyon is megfélekedezni. (—verbói—)